Suomen Kansanopistoyhdistys
Finlands Folkhögskolförening

Sivistysvaliokunnalle

Asia: Suomen Kansanopistoyhdistys – Finlands Folkhögskolförening ry:n lausunto sivistysvaliokunnalle VNS 3/2026 vp Valtioneuvoston selonteosta julkisen talouden suunnitelmaksi vuosille 2027—2030.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää julkisen talouden suunnitelman koulutuspoliittisia linjauksia osin ristiriitaisina. Hallitus tavoittelee koulutus- ja osaamistason nostamista sekä siirtymien sujuvoittamista koulutusasteiden välillä, mutta samalla heikennetään sellaisia rakenteita, jotka jo nyt toteuttavat näitä tavoitteita käytännössä.

Kansanopistot tukevat koulutusjärjestelmän nivelvaiheita, vahvistavat koulutuksellista yhdenvertaisuutta, edistävät kotoutumista sekä tarjoavat saavutettavia koulutuspolkuja opiskelijoille, jotka tarvitsevat enemmän ohjausta ja tukea opintoihin kiinnittymisessä.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää myönteisenä avoimen korkeakoulun opintosetelikokeilua, mutta erittäin ongelmallisena kotoutumiskoulutuksen rakenteiden purkamista.

Koulutustason nostaminen edellyttää toimivien rakenteiden hyödyntämistä

Hallitus tavoittelee korkeakoulutettujen nuorten aikuisten määrän nostamista mahdollisimman lähelle 50 prosenttia vuoteen 2030 mennessä. Tavoite on kannatettava ja kansallisesti tärkeä.

Korkeakoulutuksen saavutettavuus ei kuitenkaan toteudu yksin korkeakoulujen sisäisin ratkaisuin, vaan edellyttää yhteistyötä niiden toimijoiden kanssa, jotka tukevat opiskelijoiden siirtymiä ja opintoihin kiinnittymistä.

Kansanopistot toimivat jo nyt käytännössä väylänä korkeakoulutukseen. Ne tavoittavat nuoria, jotka ovat jääneet ilman opiskelupaikkaa tai tarvitsevat enemmän ohjausta, yhteisöllisyyttä ja opiskelutaitojen vahvistamista ennen tutkintokoulutukseen siirtymistä.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää ongelmallisena, että samalla kun hallitus tavoittelee koulutustason nostamista, heikennetään juuri niitä rakenteita, jotka tukevat koulutuksellista saavutettavuutta ja siirtymiä koulutusasteiden välillä.

Opintosetelikokeilu on kannatettava avaus, mutta kansanopistojen osaaminen tulee hyödyntää

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää avoimen korkeakoulun opintosetelikokeilua kannatettavana. Kokeilun tavoitteet – siirtymien sujuvoittaminen toiselta asteelta korkeakoulutukseen sekä koulutuksen ulkopuolelle jäävien nuorten tavoittaminen – ovat oikeita ja tärkeitä.

Kokeilun onnistuminen riippuu kuitenkin siitä, tavoitetaanko ne opiskelijat, jotka tarvitsevat eniten ohjausta ja tukea opintojen aloittamiseen ja loppuunsaattamiseen.

Kansanopistot toteuttavat jo nyt käytännössä juuri niitä tavoitteita, joita opintosetelikokeilulla tavoitellaan: ne tavoittavat koulutuksen ulkopuolelle jääviä nuoria, tarjoavat ohjausta ja opiskelutaitojen tukea sekä tukevat opintoihin kiinnittymistä.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää ongelmallisena, että kansanopistojen ja muun vapaan sivistystyön rooli jää kokeilussa epäselväksi, vaikka niiden vahvuudet tunnistetaan myös hallituksen esityksessä. Näin merkittävässä kokeilussa tulisi hyödyntää olemassa olevaa valtakunnallista oppilaitosverkostoa ja vapaan sivistystyön opintosetelimallia.

Kotoutumiskoulutuksen linjaukset ovat ristiriidassa koulutustavoitteiden kanssa

Julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvä linjaus, jonka mukaan vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen erillinen valtionosuusrahoitus poistuu, on koulutuspoliittisesti erittäin ongelmallinen.

Kansanopistojen näkökulmasta kyse ei ole ainoastaan rahoituksen vähentämisestä, vaan pitkäjänteisesti rakennetun koulutusjärjestelmän purkamisesta. Kotoutumiskoulutus keskitetään työvoimapoliittiseksi koulutukseksi samalla, kun vapaan sivistystyön lakisääteinen kotoutumiskoulutustehtävä poistetaan. Käytännössä kansanopistot rajataan pois tehtävästä, jota ne ovat toteuttaneet vaikuttavasti ja valtakunnallisesti vuosien ajan.

Muutos on ristiriidassa aiempien koulutuspoliittisten linjausten kanssa. Kansanopistojen kotoutumiskoulutuksen järjestelmää rakennettiin määrätietoisesti 2010-luvulla, ja vuonna 2019 eduskunta edellytti, että vapaan sivistystyön vastuuta kotoutumiskoulutuksessa lisätään. Nyt julkisen talouden suunnitelmaan sisältyvät linjaukset merkitsevät tästä tietoisesti poikkeavaa politiikkaa: vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutustehtävää ja siihen rakennettua järjestelmä puretaan.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää erityisen ongelmallisena sitä, että valtio ja oppilaitokset ovat yhdessä investoineet vuosien ajan kotoutumiskoulutuksen kehittämiseen, mutta nyt tämä osaaminen ja infrastruktuuri puretaan. Kansanopistot ovat rakentaneet opetustiloja, henkilöstöosaamista, pedagogisia toimintamalleja ja alueellisia yhteistyöverkostoja sekä rahoittaneet toimintaa merkittävästi myös itse. Vuonna 2026 valtio korvaa kansanopistoille kotoutumiskoulutuksen järjestämiskuluista laskennallisesti vain noin 45 prosenttia.

Kotoutumiskoulutuksen muutoksissa ei ole kyse pelkästään säästöistä vaan koulutusjärjestelmän rakenteellisesta muutoksesta, jossa monituottajamalli puretaan ja kotoutumiskoulutus kavennetaan yhteen toteutusmuotoon.

Kansanopistot tavoittavat ryhmiä, joita työvoimapoliittinen koulutus ei yksin tavoita, kuten kotivanhemmat, vähän koulutetut aikuiset ja ikääntyvät maahanmuuttajat. Kansanopistot järjestävät vuosittain tavoitteellista kotoutumiskoulutusta noin 7 000 opiskelijalle ja aikuisten perusopetusta noin 2 000 opiskelijalle. Muutokset vaarantavat lähes 10 000 koulutuspaikkaa ilman korvaavaa ratkaisua.

Oppivelvollisten koulutuspolut tulee turvata

Kotoutumiskoulutuksen muutoksilla on vaikutuksia myös oppivelvollisten koulutukseen. Oppivelvollisuuslain mukaan oppivelvolliset voivat osallistua kansanopistojen järjestämään kotoutumis- ja lukutaitokoulutukseen. Käytännössä tämä mahdollisuus poistuisi kotoutumislainsäädännön muutosten seurauksena.

Kansanopistoilla on vahva osaaminen koulutuksen nivelvaiheissa sekä opiskelijoiden tukemisessa tilanteissa, joissa tarvitaan yksilöllistä ohjausta, yhteisöllistä oppimisympäristöä ja sosiaalista vahvistamista.

On myönteistä, että kansanopistojen oppivelvollisten koulutukseen on kohdennettu vuonna 2026 yhteensä 6,5 miljoonaa euroa. Kansanopistoissa toteutettava Opistovuosi-koulutus on vakiinnuttanut asemansa osana oppivelvollisuusjärjestelmää, ja sen merkitys kasvaa edelleen.

Suomen Kansanopistoyhdistys pitää tärkeänä, että:

- oppivelvollisten koulutuksen rahoitustasoa vahvistetaan ja kansanopistojen osaamista hyödynnetään täysimääräisesti osana oppivelvollisuusjärjestelmää
- selvitetään, miten kansanopistojen yhteisöllisiä ja ohjauksellisia oppimisympäristöjä voidaan nykyistä tehokkaammin hyödyntää niiden nuorten tukemisessa, jotka tarvitsevat sosiaalista vahvistamista ja muuta yksilöllistä tukea ennen siirtymistä tutkintotavoitteiseen koulutukseen

Kansanopistoyhdistys korostaa, että tähän tarpeeseen vastaava toimintamalli on jo olemassa. Opistovuosi-koulutus palvelee juuri niitä nuoria, jotka tarvitsevat vahvaa tukea ja aikaa opiskeluvalmiuksien vahvistamiseen ennen siirtymistä tutkintotavoitteiseen koulutukseen.

Kansanopistot ovat kustannustehokas osa koulutusjärjestelmää

Kansanopistojen osuus valtion budjetista on erittäin pieni. Vapaan sivistystyön kansanopistojen vapaan sivistystyön valtionosuusrahoitus on noin 60 miljoonaa euroa, mikä vastaa 0,6 prosenttia opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan menoista.

Tästä kokonaisuudesta poistuu kotoutumiskoulutuksen myötä noin 10 miljoonaa euroa vuodessa. Suhteellisesti kyse on erittäin suuresta leikkauksesta pienelle sektorille.

Kansanopistot ovat osoittaneet kykynsä vastata nopeasti muuttuviin yhteiskunnallisiin tilanteisiin. Pitkäjänteisesti rakennettua osaamista ja toimintarakenteita ei voida nopeasti rakentaa uudelleen, jos tarve myöhemmin muuttuu.

Suomen Kansanopistoyhdistyksen esitykset:

Sivistysvaliokunnan tulee edellyttää, että:

1. **Kansanopistojen mahdollisuus järjestää kotoutumis- ja lukutaitokoulutusta turvataan myös jatkossa ja vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutustehtävä säilytetään.**
2. **Avoimen korkeakoulun opintosetelikokeilussa hyödynnetään täysimääräisesti kansanopistojen osaamista, valtakunnallista oppilaitosverkostoa ja vapaan sivistystyön opintosetelimallia.**
3. **Oppivelvollisten koulutuksen rahoitusta ja kansanopistojen roolia nivelvaiheiden koulutuksessa vahvistetaan.**

Toimivia, vaikuttaviksi osoitettuja ja kustannustehokkaita koulutusrakenteita ei tule purkaa samaan aikaan, kun niiden toteuttamia tavoitteita pidetään kansallisesti keskeisinä.